

Мултикултурните општества и етничко-културната дистанца

Проф. д-р Владо Петровски

Проф. д-р Снежана Мирасчиева

Проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева

Факултет за образовни науки,

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Република Македонија

vlado.petrovski@ugd.edu.mk

snezana.mirascieva@ugd.edu.mk

emilija.petrova@ugd.edu.mk

Апстракт:

Денес кога целиот свет претставува едно „глобално село“ можеме да констатираме дека многу земји во светот се хетерогени во етничка и културна смисла и се справуваат со ситуација на заедничко живеење на луѓе од различни националности. Проблемите што произлегуваат од мултиетничкиот и мултикултурниот карактер на населението од различни земји во светот се идентификувани различно и се применети различни политики за нивно надминување. Никаде во светот не е пронајдено универзално, применливо и комплетно задоволително решение на проблемите што произлегуваат од овој контекст.

Клучни зборови: мултикултуларизам, етничност, култура, културна дистанца

Прашањето на заедничкото живеење е комплексен проблем со кој треба да се соочи секое општество кое е мултиетничко и мултикултурно. Еден од можните начини за

соочување со овој проблем е поставувањето на човекот како индивидуа во центарот на вниманието преку нагласката на основните човекови права и слободи, еднаквоста и социјалното вклучување како принципи за прелиминарна рамка за секоја дискусија или одлука, рамка независна од културното, расното и религиозното потекло на луѓето. Друг начин е соочувањето со неговите права како припадник на дадениот колективитет, во контекстов етничкиот.

Современиот свет се карактеризира со неколку основни тенденции. Тој е мултикултурен и намалување на ефектите на осознавањето на различноста на интернационален и интеркултурен план има огромно значење. Светот се глобализира – народите се во зголемена економска, научна, културна и политичка меѓузависност. Глобалните мерења на културата започнуваат да доминираат над локалните. Во современото образование интернационалните тенденции добиваат предност во однос на тенденциите на сепаратизам и културно раздвојување. Училиштата стануваат мултикултурни. Според редица процени до 2010 година повеќе од 70% од класовите во САД и Европа ќе бидат составени од деца од различни етноси и раси и практично сите училишта ќе бидат повеќејазични и мултикултурни. Интекултурното образование, според различни размислувања нема алтернатива. Ова е предмет на дискусија и размислување во Македонија во последните 10 години, а во светот во последните 20-30 години.

До 60-те години на 20-тиот век доминираат основните постулати на Маркс, Вебер и Диркем карактеристични за индустриските општества, кај кои диференцијата под формата на класи е движечка сила во општествата. Етносот и расата се разгледуваат како анахронизми. Тенденцијата кон глобалната културна хомогенизација, симболизирана со метафората за „глобалното село” е поврзана со асимилација како неизбежен процес. Етничките конфликти во некои мултиетнички општества и антиколонијалните движења доведоа до преоценување на ваквите размислувања.

Мултикултурализмот го определиле Фоуерс и Ричардсон (Fowers, Richardson) уште 1996 година како социјално – интелектуално движење, кое сфаќајќи го разнообразието како основна карактеристика и основен принцип бара сите културни групи да останат рамноправни, односно цел на ова морално движење е да се зголеми достоинството, правата и признавањето на различност на различните групи. Ова движење се однесува на моралните и политичките традиции на евро - американската цивилизација. Ова е едно либерални –

идеалистичко движење, кое што ја шири идејата за индивидуалната уникатност на културните групи.

За културата, како универзална категорија, може да се зборува, тргајќи од фактот дека нема човечко општество кое би вредело да се анализира, а во кое не постојат значајни елементи на култура и во кое, општествениот живот не е испреплетен со културни творби. Културата, значи е универзалност на човечкото живеење во општеството.

Заедничките, културни вредности кои ги среќаваме кај различни општествени заедници, произлегуваат од основната егзистенцијална рамка, што ја споделува човештвото, како и од природата на човекот и неговите способности за соочување со таа егзистенција. Така, во секоја култура можеме да сретнеме еден мошне широк дијапазон на сродни човекови активности и резултати од тие активности, како на пример: семејни односи, создавање средства за производство, социјален статус, сопственички права, табуа, митови, поделба на трудот, мерење на времето, казнени санкции, ритуали и сл. Меѓутоа, формите во кои тие се појавуваат, како универзални културни елементи, ја носат особеноста на културата, односно, на општествената средина од која произлегуваат.

Секое конкретно општество – држава, градело и гради специфичен начин на живеење, и во тој контекст, дефинира одредени вредности, кои за одредена популација се единствени, карактеристични и неповторливи, бидејќи културата зборува и е детерминирана од општеството и околината во која се создава. Во таа смисла и покрај постоењето на универзалните културни елементи, кои се карактеристика на секое општество, без разлика на неговите конкретни карактеристики, овие културни елементи различно се манифестираат и практикуваат во различни општествени средини. Затоа, зборуваме дека постои разлика помеѓу културите. Овие разлики, можно е да се надминат и се надминуваат, со поголема комуникација помеѓу различните култури и со поголемо почитување и толеранција на различните културни вредности, со што се спречуваат различните облици на нетрпеливост и културен национализам помеѓу припадниците на различни култури.

Социолошката литература дава многу примери за тоа како луѓето на многу различен начин ги согледуваат, коментираат, па и прифаќаат различните култури. Етноцентризмот е се поприсутен во општественото живеење и комуницирање. Тој преставува неразмислувачко земање на вредностите на сопствената култура, како објективна реалност,

и нивната автоматска употреба, преку која се суди за сето она што не е многу блиско. Обично, при оформувањето на етноцентричките ставови, се земаат во предвид повеќе елементи на она што се просудува, но секој од нив се оценува како помалку вреден, во однос на соодветните елементи во сопствената култура. Со тоа, другите култури се согледуваат како инфериорни.

Денес, општо е прифатена дефиницијата што за етноцентризмот ја дал Вилијам Грахам Самнер. Според него, „Етноцентризмот е техничко име за оној поглед на нештата, во кој сопствената група е центар на се, а сите останати се подредени и рангирани според неа. Секоја група негува своја сопствена гордост и суета, се фали како супериорна, воздигнува свои божества и гледа со презир на надворешните. Секоја група мисли дека нејзините обичаи се единствени, кои се исправни, и ако забележи дека другата група имаат други обичаи, тие предизвикуваат презир... етноцентризмот ги води луѓето кон зголемување и кон интензивирање на сето она што во нивните обичаи е посебно и што ги изделува од останатите”.

Од дефиницијата на Самнер може да се извлече заклучокот дека етноцентричките судови вклучуваат повеќе компоненти:

1. Интелектуална, која преку процена го нагласува супериорниот карактер на елементите на сопствената култура и инфериорниот, на оние на другите култури.
2. Емоционална, која вклучува два типа на емоции – позитивни и негативни. Симболите на сопствената етничка група се предмет на приврзаност, гордост и љубов, додека симболите на другите групи се предмет на презир и омраза.
3. Идеолошка, кога ќе се јават овие емоции, тогаш групата развива колективните симболичките системи, кои ги поттикнуваат овие емоции кај индивидуите што влегуваат во нивниот состав.

Речиси до половината на минатиот век, било вообичаено прифатено и гледиштето дека за вистинската култура може да се зборува само во европски рамки. Ваквото мислење било поткрепено со фактот од информациите за неевропските

култури што пристигнувале, во главно, од мисионерите - кои биле пристрасни – трговците и политичките управувачи кои не биле квалификувани за проучување на егзотични култури. И општите услови на колонизацијата, давале придонес за евроцентричното и арогантното набљудување на другите култури, кои не се само примитивни, туку се негираат како култури. Затоа, како реакција, се појавува сосема спротивно гледиште дека сите култури се еднакво вредни во мера во која пружат смисла на припадниците на општеството и ја обезбедуваат неговата интеграција. За културите, во тој поглед, не е потребно да се суди во вредносна смисла и да се оценуваат нејзините квалитети, затоа што секојпат кога тоа го правиме, ние тргнуваме од вредностите и стандардите на нашата сопствена култура и на нашиот историски момент, што во класична смисла, значи проценување. За културата, значи, не се донесуваат вредносни судови, туку таа може да се разбере од внатре, откривајќи ги своите значења кои ја осмислуваат жалоста, среќата, прославувањето, раѓањето и смртта, ги регулираат општествените односи, ја објаснуваат природата и општеството.

Заклучок:

На крајот можеме да заклучиме дека етничката и културната дистанца треба да се релативизираат и во тој контекст културите не би требало да се споредуваат и различната етничка припадност со другите култури и етнички заедници туку сите овие карактеристики се вредни за самата етничка заедница со сите свои специфичности и карактеристики и дека секоја посебност и различност на другите култури и етнички заедници треба да ја почитуваме и кон неа да се однесуваме со резпект, колку и да е таа различна и неприфатлива од аспект на сопствената култура.

Користена литература:

1. Гордон Маршал, Оксфордски речник по социологија, Скопје, 2004.
2. Вил Кимлика, Мултикултурализмот-мултикултурно граѓанско, Загреб, 2004
3. Владо Петровски, Етничноста како фактор за образование во Република Македонија, 2006.
4. Марија Ташева, Социологија, Скопје, 2003.
5. Владо Петровски, Социологија, Штип, 2006
6. Данило Марковиќ, Социологија и глобализацијата, Ниш, 2004.